

DE KINDERKOLONIE

Een actief, educatief programma van het Gevangenismuseum

AFBEELDING VAN EEN GESTICHT VOOR KINDEREN TE VEENHUIZEN (Provincie Drenthe) van binnente zien.

VOORWOORD

Veenhuizen

Beste leerkracht,

Leuk dat je met je groep deel aan de slag gaat met het speelse en actieve educatieve programma: DE KINDERKOLONIE.

Kinderen worden in hun ontwikkeling uitgedaagd door een gestructureerd en interactief onderwijsaanbod, vormen van ontdekkend leren, samenwerkingsvormen en interessante thema's en activiteiten. Hieraan willen we met dit programma tegemoet komen.

DE KINDERKOLONIE is lesstofvervangend, vakoverstijgend en beslaat meerdere kerndoelen. Deze worden beschreven in het thema-overzicht.

Het programma van deze lesbrief bestaat uit drie lessen. Twee van deze lessen worden op school gegeven, een derde les vindt plaats in het museum en wordt door museummedewerkers begeleid. Om de les in het museum goed tot zijn recht te laten komen en je leerlingen het maximale uit het bezoek te kunnen laten halen, is het belangrijk dat de voorbereidende les op school daadwerkelijk wordt gegeven. De verwerkingsles draagt bij aan de verankering van opgedane kennis en ervaring bij de leerlingen.

De totale tijdsinvestering is ongeveer 3 uur en 30 minuten. Per onderdeel wordt een indicatie aangegeven van de tijd die je er voor nodig hebt.

We wensen jullie veel plezier en een heleboel verrassende leermomenten!

Afdeling Educatie Nationaal Gevangenis­museum

Oude Gracht 1
9341 AA Veenhuizen
0592 388264
www.gevangenis­museum.nl

INHOUDSOPGAVE

THEMA-OVERZICHT	4
VOORBEREIDENDE LES – NAAR DE KOLONIE!	6
MUSEUMLES – IN DE KOLONIE	10
VERWERKINGSLES – DE KINDERKOLONIE VERBEELD	14

BIJLAGE I - VOORLEESVERHAAL MARTINE LETTERIE	17
BIJLAGE II - VIJF MINIVERHAALTJES	
ZIEK	20
ONDEUGEND	21
SPELLETJE	22
STOUT I	23
STOUT II	24
BIJLAGE III	
STRIP 3 TEKENINGEN	25
STRIP 5 TEKENINGEN	26
BIJLAGE IV	
RECEPT AARDAPPELBROOD	27

DE KINDERKOLONIE - THEMA-OVERZICHT

Thema	<p>Centraal in deze lessenserie staat het dagelijks leven van kinderen die in het begin van de 19e eeuw vanuit weeshuizen uit de grote steden werden opgezonden naar de kolonie Veenhuizen.</p> <p>Leerlingen maken kennis met de Maatschappij van Weldadigheid en het leven van de kinderen in de kolonie. Dit doen ze op een unieke historische locatie: één van de originele gestichten uit 1823.</p>
Doelgroep	<p>BO groep 6</p> <p>Het lesmateriaal is naar eigen inzicht aan te passen voor groep 5 en 7.</p>
Doelen	<p>Leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • krijgen besef van een uniek stuk lokale geschiedenis van nationaal belang, geplaatst in de context van die tijd; • verplaatsen zich in het dagelijks leven van opgezonden kinderen in de gestichten van Veenhuizen; • verwerven inzicht in het systeem van en processen binnen de kolonie; • ontdekken de verschillen en overeenkomsten tussen hun eigen leven en dat van de koloniekinderen lang geleden.
Opzet: drie lessen	<p>Les 1. Voorbereidende les (op school, verzorgd door leerkracht) In deze les maken de leerlingen kennis met de situatie in Nederland begin 19^e eeuw. Er is aandacht voor de Maatschappij van Weldadigheid, het dagelijks leven in de weeshuizen in Amsterdam en de opzending en transporten van de wezen naar Veenhuizen.</p> <p>Les 2. Museumles (begeleid door museummedewerker) In het museum kruipen de leerlingen in de huid van de ‘weezen, vondelingen en verlatene kinderen’ en ontdekken ze hoe het leven er 200 jaar geleden uitzag. Hoe waren de kinderen ondergebracht, waar sliepen ze, wat (en hoe) aten ze, wat voor kleren droegen ze, wat leerden ze op school, wie zorgde voor hen en wat voor werk moesten ze doen?</p> <p>Les 3. Verwerkingsles (op school, verzorgd door leerkracht) Leerlingen verwerken de opgedane kennis over het leven van de weeskinderen in een hoorspel, een dramaopdracht of creatieve opdracht waarbij ze gebruikmaken van de foto die in het museum is genomen.</p>
Vakoverstijgende aansluiting	<p>De lessen van De Kinderkolonie sluiten aan bij verschillende vakken en kerndoelen.</p> <p>Dit educatieve programma is vakoverstijgend én lesstof vervangend, waardoor het geen extra belasting betekent voor het lesprogramma op school, maar dit juist ondersteunt en vervangt.</p>

	<p>Taal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mondeling (onder woorden brengen wat je ziet, overleggen) en schriftelijk. <p>Rekenen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afstanden en reistijden berekenen • Verdiensten en schulden berekenen <p>Aardrijkskunde</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaartlezen, met schaal werken <p>Geschiedenis, tijdvakken: 'Pruiken en revoluties', 'Stoommachines en burgers'</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werken met origineel bronmateriaal • Canon van Noordenveld, venster Maatschappij van Weldadigheid <p>Burgerschapsvorming</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aandacht voor waarden en normen, respect, straffen. <p>Beeldende vorming of dramatische expressie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Striptekenen • Hoorspel, toneelstukje, pantomime of schaduwspel maken
<p>Kerdoelen</p>	<p>Het lesmateriaal sluit aan bij de volgende kerndoelen:</p> <p>2. De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.</p> <p>3. De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.</p> <p>4. De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.</p> <p>50. De leerlingen leren omgaan met kaart en atlas, beheersen de basistopografie van Nederland, Europa en de rest van de wereld en ontwikkelen een eigentijds geografisch wereldbeeld.</p> <p>51. De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.</p> <p>52. De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de verschillende tijdvakken.</p> <p>53. De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.</p> <p>54. De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>55. De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p> <p>56. De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.</p>

DE KINDERKOLONIE - VOORBEREIDENDE LES NAAR DE KOLONIE!

<p>Samenvatting van de les</p> <p>De les begint met een voorleesverhaal over kinderen in een weeshuis in Amsterdam die worden opgezonden naar Veenhuizen. Daarna volgt een groepsgesprek over het hoe en waarom van de weeskinderen, de ligging van Veenhuizen en hoe de reis vanuit Amsterdam vroeger verliep. De kinderen gaan bij zichzelf te rade hoe zijzelf zo'n reis zouden beleven en hoe het voor de weeskinderen geweest moet zijn.</p> <p>De les wordt afgesloten met de voorbereiding van het aanstaande museumbezoek.</p> <p>Totale duur: 40 - 45 minuten</p>	<p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • PowerPointpresentatie op digi bord • Voorleesverhaal M. Letterie (bijlage I) • Papier en pennen voor rotonde/placemat
<p>Doelen</p> <p>Leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • maken kennis met de weeskinderen in Amsterdam • verplaatsen zich in het leven ca 200 jaar geleden • vergelijken vroeger en nu 	<p>Voorbereiding</p> <p>Doorlezen: lesbrieven en voorleesverhaal. Bekijken en klaarzetten: PPT op digi bord.</p>
<p>Belangrijk aandachtspunt</p> <p>Heb je leerlingen in je klas die één of beide ouders moeten missen? Dan kan deze les gevoelig liggen.</p>	<p>Werkvormen</p> <p>Voorlezen, klassengesprek, coöperatieve rotonde/placemat, museumbezoek voorbereiden.</p>
LESINHOUD	
<p>Introductie</p>	<p>Begin zonder verdere introductie met het voorleesverhaal, geschreven door Martine Letterie: 'Ik ga jullie een verhaal voorlezen'.... Laat tijdens het voorlezen de drie bijbehorende illustraties (gemaakt door Natascha Stenvert) in de PowerPointpresentatie zien.</p> <p>Je kunt het extra spannend maken door je passend te verkleeden (een hoedje kan al voldoende zijn) of een voorwerp bij de hand te hebben dat in het verhaal voorkomt.</p>
<p>Inleiding 15 min.</p>	<p>Lees het verhaal (delen I, II en III) voor en bespreek het na met de klas.</p> <p>Je kunt hier weer gebruikmaken van de illustraties, deze zijn ook heel geschikt als praatplaat.</p> <p>Let op: de laatste vraag is de belangrijkste!</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vonden de leerlingen van het verhaal? Wat is hen opgevallen? • Waar speelt dit verhaal zich af? <i>In Nederland: Amsterdam en Veenhuizen (Drenthe)</i> • En in welke tijd? Waarom denken de leerlingen dat? <i>Vroeger (ongeveer 200 jaar geleden)</i> <i>Slapen op een stromatras, wassen bij de pomp, vervoer met ossenwagens, enz.</i> • Wat is een weeskind? (tip: gebruik PPT dia 2; wat valt de kinderen op?) • Zouden alle kinderen in het verhaal wees zijn? <i>Er waren ook vondelingen en kinderen die achtergelaten waren door ouders wanneer deze niet meer voor hen konden zorgen. Daarom willen sommige kinderen niet weg: ze hebben gewoon nog een of beide ouders in de stad. En vandaar ook de protesten van inwoners van Amsterdam over het wegvoeren van 'hun kinderen'.</i> • Waarom zitten deze kinderen in het weeshuis? <i>Er waren heel veel arme mensen in grote delen van Nederland; de Fransen zijn lang de baas geweest en hebben veel belastinggeld uitgegeven aan het voeren van oorlog. Ze hebben Nederland arm achtergelaten.</i> • Wat gebeurt er met de kinderen in het verhaal? (tip: gebruik PPT dia 3; wat valt de kinderen op?) <i>Ze worden helemaal naar de andere kant van het land gestuurd, van een weeshuis naar een gesticht.</i> • Hoe moet dat voor de kinderen geweest zijn, de overgang van de drukke, grote stad, naar de woeste, onontgonnen veengronden van Drenthe? (tip: gebruik PPT dia 4, wat valt de kinderen op? Wat is het verschil met de omgeving op dia 3?) <i>Besteed extra aandacht aan de verschillen tussen stad en platteland in die tijd. De opgezonden wezen hadden geen idee van waar ze terecht zouden komen, en hoe zouden ze het ook moeten weten? Geen tv, geen internet...</i> • Waarom moeten de weeskinderen naar Veenhuizen? (PPT dia 5. Afbeelding van Johannes van den Bosch.) <i>De bedenker van dit plan, Johannes van den Bosch, vertelt de koning dat hij beter voor de weeskinderen kan zorgen dan de weeshuizen in de grote steden. Hij belooft voor een goede opvoeding te zullen zorgen, bv door alle kinderen naar school te laten gaan, ze goed te eten te geven en hen een vak te leren zodat ze later kunnen werken. De koning vindt het een goed plan en geeft de gemeentebesturen de opdracht om hun weeskinderen allemaal naar Veenhuizen te sturen en Johannes van den Bosch daarvoor te betalen.</i>
<p>Kern 15 - 20 min.</p>	<p>Laat de huidige kaart van Nederland zien (PPT dia 6.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waar ligt Amsterdam? • Waar ligt Drenthe? <p>Laat de huidige kaart van Drenthe zien (PPT dia 7.):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waar ligt de gemeente Noordenveld? Jullie eigen woonplaats? Veenhuizen? <p>Maak gebruik van Google maps (PPT dia 8.) bij de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe kom je van je eigen woonplaats in Amsterdam? Bekijk verschillende mogelijkheden: met de auto, ov, fiets en lopend. • Hoe lang doe je over de verschillende mogelijkheden?

- Wat denken de kinderen: zag Nederland er vroeger net zo uit als nu?

Laat de oude kaart van Nederland en Luxemburg uit 1816 zien (PPT dia 9.):

- Herkennen de kinderen deze kaart?
- Waar liggen Drenthe, Veenhuizen en Amsterdam?

Laat de slide zien met de oude en de hedendaagse kaart (PPT dia 10.) en vraag de leerlingen om in groepjes met elkaar de verschillen te bespreken en deze op te schrijven. Bespreek hun antwoorden kort, klassikaal.

- Welke verschillen zijn er te zien?
België hoorde bij Nederland, minder grote steden, Afsluitdijk, wegennet, spoorwegen, nog geen Flevoland, de Wieringermeer was nog een eiland en nog niet ingepolderd, enz.
- We hebben met elkaar bekeken hoe je van de eigen woonplaats in Amsterdam komt. De kinderen vroeger legden de omgekeerde route af naar Veenhuizen. Hoe verliep de reis van de kinderen van Amsterdam naar het gesticht? Welke route legden ze af? Welke vervoersmiddelen gebruikten ze? Bedenk het met elkaar.
- Ga naar dia 11. voor het historische antwoord:
De kinderen vertrokken uit Amsterdam met een beurtschip*. Ze voeren over de Zuiderzee naar Blokzijl. Daar gingen ze op een trekschuit** naar Steenwijk en vandaar met een ossenkar naar Veenhuizen.
- Op dia 12. Zijn de verschillende vervoersmiddelen beter te zien.
- Hoe lang zouden de wezen erover gedaan hebben?
Dit was sterk afhankelijk van het weer. De reis werd in 2 of 3 dagen afgelegd bij gunstige omstandigheden, maar bij storm of windstilte kon het veel langer duren; soms wel een week.

Bespreek met de leerlingen dat de weeskinderen zonder voorbereiding weg moesten uit het weeshuis naar een onbekende plek. Vraag hen:

- Wat zou jij meenemen als je plotseling weg zou moeten van huis naar een onbekende plek? Maak een top 3.

Sluit af met een coöperatieve rotonde/placemat*** rondom onderstaande vragen:

- Hoe zouden de leerlingen zich voelen als ze zo'n tocht zouden moeten ondernemen?
- Hoe zouden de kinderen van toen zich gevoeld hebben? Anders of hetzelfde?

---

*Beurtschip: Beurtvaart was een vorm van scheepvaart, waarbij passagiers, vracht en vee volgens een dienstregeling langs een vast traject werden vervoerd. Het was het eerste openbaar vervoer in Nederland. Het woord 'beurt' duidt op de geregelde volgorde waarin schippers moesten varen.

**Trekschuit: een schip dat vanaf de wal werd voortgetrokken door mensen (soms ook kinderen!) of paarden en dat vracht en passagiers vervoerde.

*** zie voor uitleg van deze werkvorm: <https://wij-leren.nl/cooperatieve-werkvormen-artikel.php>, nr 12 Placemat.

<p>Afsluiting 10 min.</p>	<p>Vorbereiding museumbezoek</p> <p>Bespreek de uitkomsten van de rotondes en maak een bruggetje naar het voorgenomen museumbezoek: 'Jullie hebben nu nagedacht over hoe het voor de weeskinderen van vroeger geweest moet zijn, maar jullie krijgen de kans om ook echt te gaan beleven hoe dat was. We gaan naar het Gevangenismuseum, waar jullie in de huid van een weeskind mogen kruipen.'</p> <p>Vertel wanneer jullie naar het museum gaan en dat de kinderen er misschien wel worden behandeld alsof ze net uit een weeshuis uit Amsterdam zijn aangekomen.</p> <p>Bespreek vervolgens hoe je je gedraagt in een museum. Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rustig lopen • Alleen die dingen aanraken die je mag aanraken • Zachtjes praten <p>Verdeel de groep alvast in twee groepen. Dit scheelt tijd in het museum. Met de verdeling verzoeken we je vriendelijk rekening te houden met het niveau van de leerlingen en hun gedrag (de kinderen die wat extra begeleiding nodig hebben over de beide groepen verdelen).</p> <p>Er is in het museumprogramma rekening gehouden met een korte pauze waarin er tijd is om iets te eten en te drinken. Dit kunnen de leerlingen zelf meenemen.</p>
<p>Vorbereiding museumbezoek</p>	<p>Gezien de intensiteit van de museumles is extra begeleiding noodzakelijk.</p> <p>Regel voldoende begeleiders (minimaal 1 volwassene per 15 leerlingen).</p>

DE KINDERKOLONIE - MUSEUMLES IN DE KOLONIE

<p>Samenvatting van de les</p> <p>De leerlingen worden in het museum door onze rondleiders ontvangen alsof zij wezen zijn die net zijn aangekomen. In de Koloniekeet krijgen zij een zakboekje en kleding uitgereikt. Er is ook kleding voor de leerkracht. Na een korte inleiding met zicht op de binnenplaats (hoe zou het er hier 200 jaar geleden hebben uitgezien?) volgt een activiteitscircuit met opdrachten en werkzaamheden van toen. Hiermee kunnen de ‘wezen’ hun kleding terugverdienen. Pas als de schulden vereffend zijn, mogen de kinderen de kolonie verlaten. Het bezoek wordt afgesloten met een korte evaluatie: wat zijn de leerlingen allemaal te weten gekomen? Wat zijn de verschillen en de overeenkomsten tussen vroeger en nu?</p> <p>Totale duur 120 minuten</p>	<p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakboekjes • Koloniemunten • Kleding • Leitjes en griffels • Schrijfvoorbeelden • Hangmat • Bonen • Sokken, stopwol en stopnaalden • Bikkelspel • Tablets
<p>Doelen</p> <p>Leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verwerven inzicht in het leven in de Kolonie Veenhuizen • Ervaren aspecten van dat leven • Ontdekken verschillen en overeenkomsten tussen hun eigen leven en het leven van de koloniekinderen 	<p>Regelen voor vertrek</p> <p>Begeleiders regelen Vervoer regelen Klas in twee groepen verdelen Leerlingen instrueren m.b.t. gedrag</p>
<p>Achtergrondinformatie</p> <p>De opdrachten in het museum zijn gemaakt met het platform Spons, onderdeel van Edutrainers. Wanneer je een (gratis) account aanmaakt, kun je het leerpad met de opdrachten hier vooraf inzien: https://www.spons.nl/gevangenismuseum</p>	<p>Werkvormen</p> <p>Rondleiding, individueel verschillende activiteiten en in kleine groepjes opdrachten uitvoeren, nabespreken.</p>
<h3>LESINHOUD</h3>	
<p>Introductie 15 min.</p>	<p>De leerlingen worden ontvangen in de hal van het museum en meegenomen naar de Koloniekeet. Hier wordt uitgelegd dat zij als weeskinderen uit Amsterdam zijn aangekomen. Ze krijgen kleding uitgereikt en iedere leerling ontvangt een zakboekje.</p> <p>Als iedereen is omgekleed, leggen de rondleiders uit dat de kinderen hier niet voor hun lol zijn, maar dat er hard gewerkt moet worden. Pas als de ‘wezen’ aan drie voorwaarden hebben voldaan mogen ze de Kinderkolonie weer verlaten.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ze moeten schoolwerk hebben gedaan. 2. Ze moeten alle schulden voor de kleding die ze hebben gekregen, hebben terugbetaald. 3. Ze moeten aantonen goed te kunnen werken.

	<p>Om aan deze voorwaarden te kunnen voldoen, worden de leerlingen aan het werk gezet. Voor elk van de drie onderdelen kunnen ze een (sticker van een) koloniemunt verdienen. De koloniemunt plakken ze in hun zakboekje.</p> <p>De groep wordt nu gesplitst. De ene groep gaat het museum in, de andere blijft in de Koloniekeet. De kinderen volgen in het museum, in de Koloniekeet en de 'bewaarderswoning' een activiteitscircuit met opdrachten. De opdrachten bestaan uit doe-dingen, open vragen en meerkeuzevragen.</p> <p>Onder begeleiding van één van de rondleiders gaat een groep naar het museum. De andere groep blijft in de Koloniekeet. Bij beide groepen is ook minimaal één begeleider van school aanwezig.</p> <p>Als het programma in het museum klaar is, komt de groep terug in de Koloniekeet voor een korte pauze met de hele groep. Daarna blijven de leerlingen die uit het museum komen in de Koloniekeet en marcheert de andere groep naar het museum.</p>
IN HET MUSEUM	
<p>Kern 35 min</p>	<p>Op de binnenplaats De rondleider besteedt kort aandacht aan de binnenplaats en het gebouw: de vorm, de afmetingen, de indeling en de omgeving.</p> <hr/> <p>De bootreis In het museum nemen alle kinderen plaats in de boot, ze luisteren naar het verhaal van Jantje, een wees die opgezonden wordt, en ze kijken naar beelden van zijn reis.</p> <hr/> <p>Opdrachten Daarna gaan de kinderen in tweetallen aan het werk. Ze krijgen een tablet waarop opdrachten staan die horen bij acht verschillende plaatsen in het museum. Ze maken één of meerdere opdrachten om een Koloniemunt te verdienen.</p> <p>Voor het maken van de opdrachten is de interesse van de kinderen leidend. Waar willen ze graag meer over weten? Een plattegrond laat zien waar ze moeten zijn.</p> <p>De onderwerpen van de opdrachten op de tablet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gezondheid - Wat aten de kinderen en hoe gezond waren ze? • Arbeid! - Wat gebeurde er in de werkplaatsen? • Veranderend landschap - Hoe veranderde het landschap door de komst van de Maatschappij van Weldadigheid? • Zakboekje - Hoe werkte het systeem van schuld en afbetaling? • Dagindeling - Wat deden de wezen op een dag? • Kleding - Wat droegen de kinderen? • De slaapzaal - Hoe woonden, aten en sliepen de wezen? • Spelen, leren, werken - Hoe was de verhouding spelen, leren, werken en wat voor spelletjes werden er gespeeld? <p>Wanneer de tijd om is, krijgt ieder kind dat zijn/haar best heeft gedaan een Koloniemuntsticker voor in het zakboekje.</p> <p>Na ca 35 minuten gaat de groep terug naar de Koloniekeet voor een gezamenlijke pauze.</p>

IN DE KOLONIEKEET EN BEWAARDERSWONING	
Kern 35 min	<p>De leerlingen volgen in de Koloniekeet een activiteitencircuit, in de Bewaarderswoning gaan ze op onderzoek uit aan de hand van vragen die de rondleider stelt. De rondleider bepaalt met welk onderdeel wordt begonnen.</p> <hr/> <p>Activiteitencircuit in de Koloniekeet – 20 minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bonen sorteren • Hangmat liggen • Sokken stoppen • Bikkelen • Je naam schrijven op een leitje met de letters van toen • Vingerafdrukken maken <p>De leerlingen kruisen in hun zakboekje aan welke activiteit(en) zij hebben gedaan en verdienen daarmee een Koloniemuntsticker.</p> <hr/> <p>Onderzoeksvragen in de Bewaarderswoning – 15 minuten</p> <p>De rondleider geeft een korte uitleg bij de Bewaarderswoning: hier woonde een heel gezin, waarvan de volwassenen werkzaam waren in het Gesticht, bijvoorbeeld als opzichters. Het zag er wel een beetje anders uit dan bij ons. Maar wat is er nu eigenlijk precies allemaal anders? De leerlingen gaan op onderzoek uit naar de verschillen tussen vroeger en nu. In die piepkleine huisje valt van alles te ontdekken!</p> <p>De rondleider gaat met de leerlingen in gesprek, stelt vragen, laat hen nadenken en zelf met antwoorden/oplossingen komen. Onderwerp van gesprek kan zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slapen Waar en hoe slapen de volwassenen en de kinderen? Waar is het matras mee gevuld? Hoe wordt zo'n bed genoemd? • Jezelf wassen Waar haalden de mensen hun water vandaan? En hoe wasten ze zichzelf? • Koken Hoe kookten ze? Hoe werkt het fornuis? Hoe werd het warm gestookt? • Licht en warmte Hoe werd het huis verlicht en verwarmd zonder elektriciteit? • WC Hoe gingen ze naar de wc? Wat zijn de voor- en nadelen van een poepton? • De was doen Hoe werd de was gedaan? • Klompen poetsen Hoe werden de klompen gepoetst? • Vroeger en nu Waaraan kun je zien dat dit in huisje niet alles van vroeger is? Wat voor moderne dingen kun je ontdekken? Welke dingen komen uit onze tijd? <p>Na afloop krijgen alle kinderen een Koloniemuntsticker voor in het zakboekje.</p>
PAUZE	
	<p>De groep in het museum en de groep in de Koloniekeet komen na 35 - 40 minuten samen voor een pauze van 10 – 15 minuten.</p> <p>Daarna wisselen ze van programma.</p>
Afsluiting 10 - 15 minuten	<p>Na afloop komen de leerlingen bij elkaar in de Koloniekeet. De rondleider bespreekt na. Wat zijn de kinderen te weten gekomen over de wezen? Wat zijn verschillen tussen het leven van de wezen en het leven van de leerlingen? Wat zijn de overeenkomsten?</p>

	<p>Tot slot maakt de leerkracht (met meegebrachte camera of mobiel) een foto van de hele groep.</p> <p>Voordat de kleding mag worden uitgetrokken, worden de zakboekjes gecontroleerd. Heeft iedereen drie koloniemunten verdiend? Mogen alle kinderen de Kolonie Veenhuizen verlaten?</p> <p>Dan wordt de kleding uitgetrokken, de zakboekjes mogen worden meegenomen.</p>
--	---

DE KINDERKOLONIE – VERWERKINGSLES	
DE KINDERKOLONIE VERBEELD	
<p>Deze verwerkingsles is hieronder in twee delen (Kern I en II) uitgewerkt, omdat de leerstof heel goed gesplitst kan worden.</p> <p>Samenvatting van de les, Kern I Na een nabespreking van het museumbezoek en het belang van erfgoed, is er aandacht voor weeskinderen nu. Aan de hand van een Klokhuisfilmpje wordt duidelijk hoe er tegenwoordig met wezen wordt omgegaan.</p> <p>Totale duur: 40 minuten</p> <p>Samenvatting van de les, Kern II Er zijn verschillende opdrachten mogelijk om alle opgedane kennis en ervaring te verwerken. Deze opdrachten (dramatisch, creatief of schriftelijk) worden aan de hand van een miniverhaaltje uitgewerkt. De inhoud van de opdracht is afhankelijk van de keuze van de leerkracht.</p> <p>Totale duur: afhankelijk van de keuze voor een verwerkingsopdracht.</p>	<p>Materiaal Klokhuisfilmpje op digibord.</p> <p>Overige materialen afhankelijk van de gekozen opdracht en werkvorm.</p>
<p>Doelen Leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reflecteren op het museumbezoek en hun ervaringen • Reflecteren op het belang van museum en erfgoed • Verwerken hun opgedane kennis en ervaring in een creatieve, dramatische of schrijfopdracht. 	<p>Voorbereiding Kern I Bekijk het Klokhuisfilmpje van te voren. Bedenk hoe je het onderwerp van huidige wezen bespreekbaar kunt maken, zeker wanneer er sprake is van leerling(en) die één of beide ouders moeten missen.</p> <p>Voorbereiding Kern II Lees de miniverhaaltjes (bijlage II) door en bekijk de verschillende opdrachten. Maak een keuze voor één of meerdere van de verhaaltjes en verwerkingsopdrachten. Zorg voor bij de werkvorm passende materialen.</p>
	<p>Werkvormen Afhankelijk van de gekozen opdracht.</p>
LESINHOUD	
<p>Introductie 15 min.</p>	<p>Evaluatie museumbezoek Een korte bespreking van het museumbezoek: hoe hebben de leerlingen het ervaren? Wat is hen het meest bijgebleven?</p>

	<p>Herinner hen aan de beloften van Johannes van den Bosch: de kinderen gaan naar school, krijgen goed te eten en leren een vak. Is hij hierin geslaagd? <i>Van den Bosch is gedeeltelijk geslaagd. Het leven in de gestichten was zwaar en het eten onvoldoende, maar de kinderen kregen er beter te eten dan in de weeshuizen. Ook kwamen ze meer in de (gezonde) buitenlucht en was er zorg en aandacht voor hun gezondheid. Bovendien gingen de kinderen naar school, ruim voor de invoering van de leerplicht (1901) en leerden zij een vak. Nu vinden we dat normaal, maar voor die tijd was dat heel bijzonder.</i></p> <p>Hoe zou het met de kinderen zijn afgelopen als ze in de weeshuizen in de grote stad waren gebleven? <i>Al met al waren de wezen in de gestichten beter af dan wanneer ze in de weeshuizen waren gebleven.</i></p> <p>Hoe lijkt het hen om in deze tijd te leven?</p> <p>Wat vinden de leerlingen ervan dat deze (en andere) verhalen en voorwerpen in een museum worden bewaard? Bewaren zij zelf ook dingen en zo ja, wat en waarom? Is het belangrijk dat we dingen van vroeger bewaren en zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?</p>
<p>Kern I 25 min.</p>	<p>Wezen tegenwoordig Bespreek met de klas de volgende vragen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zijn er tegenwoordig nog steeds weeskinderen? • Waar zouden ze wonen? We zorgt voor hen? <p>Bekijk samen het klokhuisfilmpje over een jongen die beide ouders heeft verloren: https://schooltv.nl/video/het-klokhuis-weeskinderen/</p> <p>Bespreek het filmpje na.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat vonden de kinderen ervan? • Kunnen ze er zich iets bij voorstellen? • Hebben ze mensen of kinderen in hun omgeving die geadopteerd zijn, bij pleegouders wonen of begeleid wonen?
<p>Kern II Tijdsinvestering afhankelijk van keuze</p>	<p>Verwerking In bijlage I vind je verschillende miniverhaaltjes die je kunt gebruiken voor het uitvoeren van één (of meerdere) van onderstaande uitwerkingen. Lees het verhaal voor en leg uit wat de leerlingen ermee gaan doen. Dit kan zijn:</p> <p><i>Hoorspel</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen maken in kleine groepjes (4 kinderen) een hoorspel naar aanleiding van het verhaaltje. Aandachtspunten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Wat is een hoorspel? (Je kunt de leerlingen een stukje als voorbeeld laten horen; op YouTube bijvoorbeeld staat een mooi hoorspel: Alleen op de Wereld – luistersprookjes en vertellingen. Een klein stukje afluisteren is al genoeg. Bespreek met de kinderen wat de karakteristieken van een hoorspel zijn.) ○ Wat moet je voorbereiden? (Verhaal verder uitwerken, tekst bedenken, geluiden erbij bedenken, verzinnen hoe de geluiden gemaakt kunnen worden, rollen verdelen)

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Hoe gaat het worden uitgevoerd? (Neem je het op, voer je het op voor de hele klas? Op een ouderavond?) <p><i>Creatieve opdracht</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● De leerlingen maken individueel een korte strip (van drie of vijf tekeningen – zie bijlage II voor kaders om te kopiëren) naar aanleiding van het verhaaltje. Aandachtspunten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Wat is het doel van de drie tekeningen? (1. Introductie van het onderwerp; 2. (3. en 4.) de kern van het verhaal; 3. een (grappige) clou.) ○ Wat doe je met de tekst? (Hou het kort, in een tekstballonnetje en/of in een kader.) <p><i>Drama opdracht</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● De leerlingen werken het miniverhaal uit tot een toneelstukje, pantomime of schaduwspel. Aandachtspunten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Wat moet je voorbereiden? (Verhaal uitwerken, rollen verdelen, eventueel kleding en attributen erbij zoeken). ○ Hoe gaat het worden opgevoerd? (Voor de klas? Op een ouderavond? Voor de hele school tijdens een jaarafsluiting?) <p><i>Schrijfofdracht</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Aan de hand van het miniverhaaltje beschrijven de leerlingen een dag uit het leven van een wees, alsof het een dagboekfragment is. Hiervoor kun je de groepsfoto gebruiken die in het museum is gemaakt. Print voor iedere leerling de foto uit, de kinderen maken de dagboekantekeningen bij hun eigen portret. <hr/> <p>Andere suggesties:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Bak in de klas een aardappelbrood zoals de weeskinderen dat in Veenhuizen te eten kregen (zie bijlage III voor recept). Of bak thuis een aardappelbrood en eet het met elkaar op. ● Gebruik de opdrachten bij het venster over de Maatschappij van Weldadigheid in de Canon van Noordenveld: https://www.entoen.nu/nl/drenthe/noordenveld/weldadigheid
<p>Afsluiting 15 min.</p>	<p>Bespreek de uitwerking van de gekozen opdracht na.</p> <p>Bedenk een passende manier om de uitvoering van de opdrachten te presenteren of op te voeren voor derden (ouders, andere klassen).</p>

NIET HUILEN EN VROLIJK KIJKEN!

Door Martine Letterie

I. Het bericht – PPT dia 2

Abel wordt wakker omdat iemand een teen in zijn gezicht steekt. Hij duwt de voet van zich af, gaat rechtop zitten en begint te krabben. Van wie de teen was, kan hem niet zoveel schelen. Daarvoor gebeurt het te vaak. Ze liggen immers met vijf jongens in een krib die volgens Kobus voor één persoon bedoeld was.

Kobus zal het weten, want hij is de wijsneus van hun vijven en ook de grootste. Hij ziet er het gezondst uit, vast omdat hij hier nog niet zo lang woont. Zijn vader was sjouwer in de haven, raakte zonder werk, werd ziek en ging dood. Zijn moeder stierf kort daarna, volgens Kobus van verdriet. Hij kwam hier in het weeshuis terecht, samen met zijn vier jongere zusjes. Zo belandde hij in hetzelfde bed als Abel.

De deur van de slaapzaal gaat open en opziener Pietersen komt binnen. Abel noemt hem stiekem altijd ‘onze bewaker,’ omdat hij zo onaardig is. De man slaat een pollepel op de achterkant van een pan.

‘Tijd om op te staan!’

Voor de andere vier in beweging komen, klimt Abel via het hoofdeind uit het bed. Kleren aan en wegwezen hier. Want zo meteen begint de dagelijkse chaos van driehonderd jongens die zich tegelijkertijd aankleden in een te kleine ruimte. Van het vijftal uit zijn krib kent Abel de gang van zaken in het weeshuis het beste. Hij woont er sinds hij als baby’tje te vondeling werd gelegd. Daar heeft hij zijn achternaam aan te danken: Indemand. Vreselijk. Hadden ze hem niet gewoon Jansen kunnen noemen? Nu weet iedereen zijn leven lang dat hij in een mandje gevonden werd.

‘Wat ben je toch altijd snel weg,’ zegt Kobus, als hij even later naast Abel aan tafel schuift. Die grinnikt. ‘Wie het laatst klaar is, moet het stromatras opschudden.’

Dan knikt hij in de richting van de man die midden in de zaal is gaan staan.

‘Er is iets aan de hand. Dat is de grote baas!’

De directeur van het weeshuis schraapt zijn keel en in een keer is het doodstil.

‘Ik heb goed nieuws! We hebben een groep jongens en meisjes uitgekozen, die opgezonden worden naar het gesticht in Veenhuizen in Drenthe. Het leven is daar zeer gezond en ze zullen het er goed hebben. Dit zijn de namen van de geluksvogels.’

Hij haalt een rol papier uit zijn binnenzak en begint voor te lezen.

‘Als ik naar Drenthe ga, zie ik mijn moeder nooit meer!’ roept een jongen, als hij zijn naam hoort. De een na de ander barst in tranen uit, maar de binnenvader leest onverstoord door.

‘Abel Indemand.’

Abels hart slaat een slag over en hij legt een hand op zijn borst.

‘Ik?’

Drenthe is enorm ver weg en hij kent er niemand. Maar ... in Amsterdam heeft hij ook kip noch kraai. Voordat hij weet wat hij ervan moet vinden, klinkt de naam van Kobus door de zaal.

Zijn vriend springt op. ‘Mijn zusjes! Ik ga niet zonder mijn zusjes!’

‘Kalmte!’ De binnenvader klapt in zijn handen. ‘Wees gerust. Jullie gaan niet alleen, opziener Pietersen begeleidt jullie tot Veenhuizen en dan keert hij terug naar hier. Jullie krijgen een half uur om je te wassen bij de pomp op de binnenplaats, je zondagse kleren aan te trekken en je bezittingen bij elkaar te zoeken.’

Lees verder op de volgende bladzijde...

II. De reis – PPT 3

Een half uur later schalt de stem van Pietersen over het jongensplein. 'Twee aan twee opstellen!' 'Je kan wel merken dat hij vroeger in het leger is geweest,' fluistert Abel tegen Kobus. 'Gelukkig blijft hij niet bij ons in Veenhuizen!'

Zijn vriend haalt zijn schouders op, de ogen rood van het huilen.

'Ik mocht niet eens afscheid nemen!'

'Luister goed,' gaat Pietersen verder. 'Als we zo over straat lopen, wil ik geen traan meer zien.

Begrepen? Iedereen kijkt vrolijk! Het moet er uitzien alsof we gewoon een wandelingetje maken.

Volg mij!'

Hij draait zich op zijn hakken om en marcheert de jongenspoort uit, de Prinsengracht op. Daar staat al een groep meisjeswezen klaar. Pietersen blaft wat korte bevelen en even later marcheert een grote groep jongens, meisjes en begeleiders van het Aalmoezeniersweeshuis in de richting van de Prins Hendrikkade, waar het beurtschip richting Steenwijk klaarligt.

Het is nog zomer, maar de eerste blaadjes aan de bomen beginnen te verkleuren. Abel haalt diep adem. De grachten stinken flink en de straten liggen vol paardenpoep, maar het is altijd beter dan in de mufte zalen van het weeshuis.

Hun groep trekt onderweg veel bekijks.

'Waar gaat dat met onze wezen naar toe?' Een gespierde man loopt dreigend op Pietersen af.

'Gewoon wandelen!' antwoordt Pietersen, maar zijn stem slaat over. Als hij doorloopt, kijkt hij steeds over zijn schouder. Op de kade worden ze opgewacht door een groepje boze Amsterdammers.

'Miesje, lieveling!' Een vrouw stort zich huilend op een van de wezen. 'Neem mijn dochter niet mee naar het einde van het land!'

'De stad kan zelf wel voor deze kinderen zorgen,' roept een man.

De stoet wezen komt tot stilstand, terwijl Pietersen in discussie raakt. Abel kijkt om zich heen. Aan de kade ligt een groot zwart schip. Tegen de hoge mast klapperen de touwen en meeuwen duikelen krijsend boven zijn hoofd. Het ruikt hier naar zee.

Een knecht legt een loopplank uit en wenkt naar de wezen.

'Een twee, mars!' roept Pietersen opgelucht.

Abel is een van de laatsten. Terwijl hij voetje voor voetje over de loopplank gaat, kijkt hij naar het zwarte water dat eronder klotst. Zwemmen kan hij niet. Hij slikt. Als het maar niet gaat stormen...

'Niet duiken, maar deze kant op!' De knecht dirigeert hem het ruim in. Daar ligt stro op de grond, waarop de wezen als haringen in een ton zitten. Meisjes aan de ene kant, jongens aan de andere.

Abel zit nog nauwelijks, als de knecht de kleppen van het ruim dichtschuift. Het is in één klap aardedonker.

'Abel?'

Kobus legt een hand op zijn arm. 'Waarom kan de stad Amsterdam niet zelf voor ons zorgen? Waarom worden we opgezonden?'

Het antwoord komt uit de duisternis, van een vrouwenstem, vast van een van de begeleidsters.

'Omdat er geen geld is, jongen. Ons land was bijna failliet toen de Fransen eindelijk vertrokken.

Onze koning Willem I zat met de handen in het haar. Generaal Van den Bosch kwam met een plan om de armoede te bestrijden. De gestichten in Veenhuizen horen bij dat plan.'

'Mooi is dat,' fluistert Kobus in Abels oor. Die geeft geen antwoord. Daarvoor heeft hij de afgelopen jaren teveel ellende gezien in het weeshuis.

Het is benauwd in het ruim en het stinkt er naar teer en zeewater. Buiten klinkt het klapperen van de zeilen.

'We gaan!' Het is de stem van Pietersen.

Het schip schommelt van de ene kant naar de andere. Dan ligt het weer schuin, dan weer plat...

Een meisje begint te huilen. 'Ik moet spugen!'

'Wacht maar,' zegt Pietersen. 'Als we zo buiten de haven zijn, gaan de luiken open. Dan krijgen we iets meer frisse lucht.'

Hij heeft gelijk, maar Abel blijft misselijk. Als een van de begeleiders boterhammen uitdeelt, bedankt hij. Hij moet er niet aan denken!

III. De aankomst – PPT dia 4

Hij moet in slaap gevallen zijn, want als hij zijn ogen open doet, zijn de luiken open. In het ruim is het stil, de meeste kinderen slapen. Boven zijn hoofd schitteren ontelbare sterren. Zou je in Drenthe dezelfde zien als in Amsterdam? Hij kan het zich nauwelijks voorstellen. Hij draait zich om, legt zijn hoofd op zijn bundeltje spullen en is in één keer vertrokken.

Hij wordt opnieuw wakker, omdat de schippersknecht de ladder afdalt met een kan met koffie en bekers.

'Goedemorgen, jongelieden! Pak je spullen bij elkaar, als de koffie op is. We naderen Steenwijk en vandaar reizen jullie verder met paard en wagen.'

De koffie is zoet en sterk, zodat Abel meteen goed wakker is. Hij klopt het stro van zijn kleren, duwt zijn bundeltje onder zijn arm en klimt de trap op. Het schip ligt nog steeds behoorlijk schuin, de donkere zeilen staan gebold en de golven klotsen tegen de boeg. Maar misselijk is Abel niet meer. Kobus komt naast hem staan en samen kijken ze, hoe het schip Steenwijk binnenvaart.

'Wat een smalle haven,' zegt Kobus.

Abel kijkt opzij. Zijn vriend heeft nog niet veel gezegd en hij ziet wit om zijn neus.

Op de kade drijft Pietersen de groep wezen bij elkaar voor een van de lage huizen langs de smalle kade.

'Hier wachten we!'

Zitten mogen ze niet en Abel is blij als hij na een uur of twee een stel ossenkarren de kade op ziet rijden. Hij verovert een plekje naast Kobus. Ze zitten met hun rug tegen de houten zijkant van de wagen, hun knieën opgetrokken.

'Het is niet veel anders dan dat schip,' moppert Kobus en hij heeft wel een beetje gelijk. De wagen schommelt ook behoorlijk, want er zitten nogal wat hobbels in de weg. De reis duurt uren en gelukkig hebben de koetsiers proviand bij zich voor de kinderen voor onderweg. Tegen de avond roept Pietersen eindelijk vanaf de bok van de wagen: 'Kijk, Daar ligt Veenhuizen! Daar gaan jullie wonen!'

Abel grijpt Kobus mouw, duwt zich omhoog en gaat staan. Tussen een keurige rij bomen door rijden ze recht op een laag bakstenen gebouw met rode dakpannen af. Dit is zijn nieuwe thuis! Hoe zou zijn leven daar worden?

– ZIEK –
EEN MINIVERHAAL BIJ DE VERWERKINGSLES

Ziek

Lize voelt zich niet lekker. Al een poosje doet zij niet meer mee aan de spelletjes met de andere kinderen. Als de school uit is, zit zij in elkaar gedoken in de zaal, rillend van de kou en turend naar haar nagels.

‘Ik heb weer koorts, Willem,’ zegt zij tegen haar broer, ‘haal jij nog wat water voor me, in mijn klomp?’

Het doet Willem verdriet om zijn zusje zo te zien. Ze heeft hulp nodig van iemand met verstand van ziektes.

‘Je moet naar de dokter, Lize,’ zegt hij, ‘kom, ik breng je.’

De dokter geeft Lize medicijn. Het is een drankje dat zo vies smaakt, dat Lize het iedere keer stiekem weggooit, in plaats van het in te nemen. Niemand heeft dat door. Ook het eten smaakt haar niet, ze eet nog minder dan een muis. Zo wordt ze steeds zwakker, op het laatst is ze zo zwak dat ze niet meer kan staan. Ziek, slap en lusteloos ligt Lize in haar hangmat. Ze heeft heimwee, ze mist haar lieve moeder en haar aardige vader verschrikkelijk.

Willem zoekt haar zo vaak mogelijk op. Hij doet zijn best om goed voor haar te zorgen, maar hij is er niet gerust op, kan zijn zusje nog beter worden? Hij ligt er 's nachts wakker van. En dan opeens weet hij het! De oplossing! Hiermee moet het lukken om zijn zus weer gezond te krijgen. De volgende dag springt hij met een opgewekte zwaai uit zijn hangmat. Willem is trots en blij: hij heeft een plan dat niet kan mislukken...

Hoe gaat het verder met Lize en Willem? Ik kan je verklappen dat Lize dankzij het plannetje van Willem gelukkig weer helemaal beter is geworden.

Verzin wat voor oplossing Willem heeft bedacht om Lize weer gezond te maken.

Leerlingen die moeite hebben met het zelf bedenken van een einde, kun je deze mogelijkheden voorleggen:

1. Willem vraagt de dokter om pillen, die vermaalt hij en mengt het door haar water.
2. Willem maakt een mooie tekening van hun vader en moeder en laat de portretten tegen zijn zusje ‘praten’.
3. Willem kruipt naast zijn zusje in de hangmat en vertelt haar de prachtigste verhalen waardoor ze weer zin krijgt in het leven.

Of bedenk zelf een ander einde voor je leerlingen.

–ONDEUGEND –
EEN MINIVERHAAL BIJ DE VERWERKINGSLES

Ondeugend

Het leven in de kolonie valt niet mee. Er zijn strenge regels waar alle kinderen zich aan moeten houden. En de dagen lijken allemaal op elkaar: de wezen gaan naar school én ze moeten hard werken op het land of in een van de werkplaatsen. Veel tijd om te spelen is er niet. De meeste kinderen passen zich na verloop van tijd aan, maar er zijn er ook die dat niet zo makkelijk vinden.

Bijvoorbeeld Dirk Dwarsboom en Suzanna Snap. Deze hartsvrienden kunnen niet tegen het strenge, saaie kolonieleven. Ze houden van lachen en plezier maken. Iedere dag halen ze wel een streek uit; 'lol trappen' noemen ze dat zelf. Ze stoppen bijvoorbeeld modder in de schoongeboende klompen van de zaalopziener, strooien kriebelkruid in de hangmatten van de andere kinderen of ze verstoppen zich in het hok met de vuile was tijdens de kerkdienst. Dirk en Suzanna hebben zelf de grootste lol om hun grappen, maar niet iedereen vindt het even leuk.

De zaalopziener heeft genoeg van hun ondeugende streken.

'Naar de Tuchtraad met jullie!' zegt hij boos na de zoveelste streek.

De Tuchtraad? Die strenge mannen die bepalen wat voor straf je krijgt als je iets hebt gedaan wat niet mag? En dan zeker voor straf naar dat akelige hok, dat ze de strafkamer noemen?

'Mij niet gezien', zegt Suzanna tegen Dirk, 'zullen we weglopen?'

Dirk hoeft daar niet lang over na te denken. Weglopen uit de kolonie? Dat is een avontuur!

'Laten we een plan bedenken om te ontsnappen', zegt hij. 'We willen niet gepakt worden, want dan krijgen we natuurlijk nog méér straf.'

Ze steken hun hoofden dicht bij elkaar en fluisteren zachtjes....

Hoe gaat het verder met Dirk en Suzanna? Gaat het hen lukken om te ontsnappen? En dan?

Bedenk een goed vervolg en einde van het verhaal.

Leerlingen die moeite hebben met het zelf bedenken van een einde, kun je deze mogelijkheden voorleggen:

1. Dirk en Suzanna sluipen 's nachts weg en dwalen over de hei. Ze worden gevonden door een herder en zijn vrouw die wel voor hen willen zorgen als ze zich netjes gedragen en hem helpen met de schapen.
2. Dirk en Suzanna verdwalen in het veen. Het is koud en ze krijgen honger. Met hangende pootjes gaan ze terug naar het gesticht waar de Tuchtraad wacht.

Of bedenk zelf een ander einde voor je leerlingen.

–SPELLETJE –
EEN MINIVERHAAL BIJ DE VERWERKINGSLES

Spelletje

Margriet komt uit school. Ze moet straks naar het land om te werken. Aardappels rooien, een zware klus. Maar nu heeft ze een momentje vrij. Ze kijkt om zich heen of ze haar beste vriendin ziet. Gelukkig, daar is ze.

‘Hé Antje’, roept Margriet, ‘heb je zin in een spelletje?’.

Ja hoor, daar heeft Antje wel oren naar.

Uit hun kist pakken ze hun knikkers en vier knopen. Daarmee gaan ze naar buiten. De knopen zetten ze rechtop in een vierkantje in de grond. Om de beurt proberen ze met een knikker de knopen om te schieten. Dat valt nog niet mee. Je moet goed kijken en mikken. Margriet knijpt haar ogen tot spleetjes, met het puntje van haar tong tussen haar lippen.

Net als ze haar knikker gooit, komt Cornelis er aan. Met zijn grote jongensklompen banjert hij dwars door hun spel heen. De knopen liggen nu plat op de grond, de knikkers schieten alle kanten uit.

‘Hé lelijkerd,’ schreeuwt Antje boos, ‘kijk eens uit waar je loopt!’.

Cornelis buigt zich dreigend over haar heen: ‘had je wat, kleine worm? Ik ben echt niet bang voor jou hoor!’.

‘En ik niet voor jou, misselijke rotjongen!’

Antje staat rechtop en maakt zich zo groot mogelijk, maar het puntje van haar neus komt niet hoger dan de borst van Cornelis. Ze voelt hoe haar hart sneller gaat kloppen en ze krijgt een naar gevoel in haar buik. Eigenlijk is ze best wel bang voor Cornelis. Maar dat is de binnenkant. Vastbesloten om er niets van te laten merken, kijkt ze Cornelis recht in zijn ogen...

Hoe gaat het verder met de ruzie tussen Antje en Cornelis? En wat doet Margriet?

Bedenk een goed vervolg en einde van het verhaal.

Leerlingen die moeite hebben met het zelf bedenken van een einde, kun je deze mogelijkheden voorleggen:

1. Voor het ruzie wordt, komt Margriet tussenbeide en sust de gemoederen.
2. Cornelis heeft waardering voor Antje’s moed, hij maakt een grapje over niet willen vechten met een meisje en loopt weg.
3. Margriet rent weg om hulp te zoeken bij een opzichter of bij een ander kind, bijvoorbeeld een vriend van Cornelis.

Of bedenk zelf een ander einde voor je leerlingen.

–STOUT I –
EEN MINIVERHAAL BIJ DE VERWERKINGSLES

Stout I

In de kolonie gelden strenge regels. Niet alle wezen houden zich daaraan. Kinderen die iets doen wat niet mag, moeten bij de Tuchtraad komen. De Tuchtraad bestaat uit directeuren en zaalopzieners; serieuze, strenge mannen die met elkaar de straf bepalen. Vandaag zijn er ook weer kinderen die zich niet zo netjes hebben gedragen.

Johannes en Karel hebben gevochten. Wat is er gebeurd? De raad ondervraagt hen. Volgens Karel betrapte hij Johannes toen die bezig was om zijn snoep te pikken; snoep dat Karel in zijn kist bewaarde om op zondag met zijn broer Willem te delen. Karel geeft toe dat hij in zijn boosheid Johannes een stomp heeft gegeven. Zo begon de vechtpartij. Volgens Johannes klopt er niets van Karels verhaal. Hij zat rustig bij één van de kisten, misschien wel die van Karel, en uit het niets kreeg hij een klap. Toen moest hij natuurlijk wel terugslaan, dat begrepen de heren van de raad toch wel?

De Tuchtraad beslist over de straf. Karel is fout geweest omdat hij begonnen is met vechten. Johannes is fout geweest door iets te willen stelen én door erover te liegen. Ze moeten allebei drie nachten in de strafkamer slapen. Dat is een hok, zonder raam en zonder licht, waar alleen een paar houten banken staan.

Als de jongens 's avonds in de strafkamer zitten, zijn ze hun ruzie helemaal vergeten. In het donker kruipen ze dicht tegen elkaar aan. Wat ritselt daar in het stro? En wat kraakt daar boven hun hoofd?

'Johannes, hoor jij dat ook? Weet jij wat het is? Ik ben bang,' zegt Karel zachtjes.

'Oh, das vast niks joh,' zegt Johannes. Maar zijn stem bibbert wel een beetje...

*Hoe zou het zijn om in een hok zonder licht te slapen? Zonder hangmat?
En hoe voelen de jongens zich als ze er weer uit mogen?*

Bedenk een goed vervolg en einde van het verhaal.

Leerlingen die moeite hebben met het zelf bedenken van een einde, kun je deze mogelijkheden voorleggen:

1. De enge geluiden komen steeds dichterbij, de jongens worden steeds banger, maar dan blijkt het een lief poesje te zijn dat op muizen jaagt.
2. De jongens besluiten op onderzoek te gaan, ook al zijn ze bang. Ze komen erachter dat alles ritselt door de wind die door de kieren en spleten waait.
3. Er blijkt nog iemand in het strafhok te zitten: een oude landloper die schuilt voor de kou en de regen. Hij kent veel spannende verhalen, het wordt een gezellige nacht.

Of bedenk zelf een ander einde voor je leerlingen.

–STOUT II –
EEN MINIVERHAAL BIJ DE VERWERKINGSLES

Stout II

Martje, Geert, Grietje en Hendrik hebben zich een maand lang niet gewassen. Hun haren zitten vol klitten, hun handen en voeten zien zwart van het vuil en ze stinken een uur in de wind. Ze moeten voor de Tuchtraad verschijnen die hen ondervraagt.

‘Het water uit de pomp is veel te koud,’ zegt Grietje. ‘Als ik me heb gewassen, is mijn gezicht misschien wel weer wit, maar mijn handen en neus zien rood en mijn lippen zijn blauw van de kou. Ik ben de Nederlandse vlag niet!’

‘Niet zo brutaal meisje,’ zegt de directeur.

‘De zeep stinkt’, vindt Hendrik. ‘Ik stink liever van mezelf, dan van die vieze teerzeep waar we ons mee moeten wassen.’

Martje en Geert zijn het met Grietje en Hendrik eens. En, zeggen ze, haren kammen is een ellendig karweitje; er komen steeds weer nieuwe klitten bij. Waarom zou je moeite doen?

De heren van de Tuchtraad zijn niet gevoelig voor de argumenten van de kinderen. Als je je haren niet wast of kamt, krijg je luizen. Als je jezelf niet wast, kun je ziek worden. En of dat niet erg genoeg is: je kunt ook andere kinderen ziek maken. De vier viezeriken krijgen een bijzondere straf: ze moeten drie middagen tijdens het warme eten ‘te pronk staan’ in de zaal.

Stilletjes staan de vier schoongeboende vrienden naast elkaar in het midden van de zaal. Om hen heen zitten alle andere kinderen het eten uit de schalen te schrapen.

‘Heb jij ook zo’n honger?’, fluistert Grietje zachtjes in Martjes oor.

Martje knikt. Voor straf krijgen zij pas eten als de rest klaar is. En of dat niet erg genoeg is, krijgen ze straks maar een halve portie....

Hoe zouden Martje, Geert, Grietje en Hendrik zich voelen terwijl ze zo te pronk staan?

Hoe reageren de andere kinderen op hun straf?

En wat gebeurt er met hen als ze zo weinig te eten krijgen?

Bedenk een goed vervolg en einde van het verhaal.

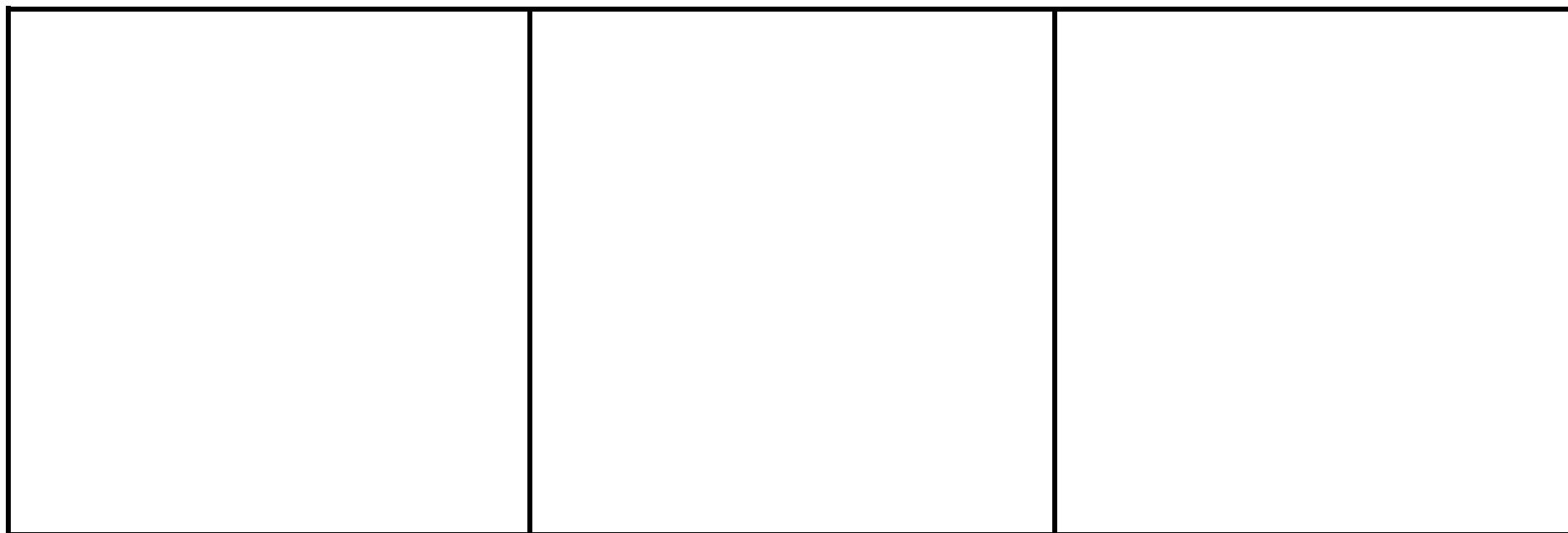
Leerlingen die moeite hebben met het zelf bedenken van een einde, kun je deze mogelijkheden voorleggen:

1. Andere kinderen van hun zaal bewaren eten voor de kinderen die te pronk staan.
2. Ze worden uitgelachen door de andere kinderen en ze besluiten zich voortaan beter te wassen en hun haren te kammen.
3. Twee van de kinderen vallen flauw en de Tuchtraad besluit de straf van het halveren van de porties af te schaffen.

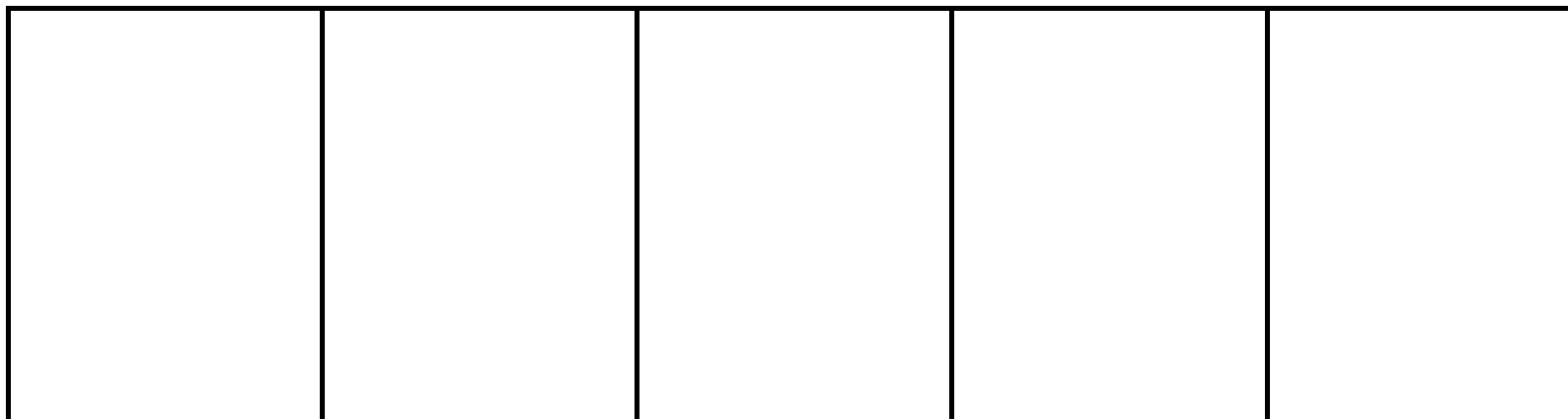
Of bedenk zelf een ander einde voor je leerlingen.

Bijlage III Kinderkolonie
Strip – 3 tekeningen

Bijlage III Kinderkolonie
Strip – 5 tekeningen

AARDAPPEL BROOD

EEN RECEPT BIJ DE VERWERKINGSLES

Nodig

- 200 g gekookte aardappel
- 200 g rauwe aardappel
- 200 g roggemeel
- 3 tl bakpoeder
- 1 tl zout
- 30 g gesmolten boter
- 75 ml melk

Bereiden

- Verwarm de oven voor op 180 graden.
- Rasp de rauwe aardappel; hoe fijner je hem raspt, des te fijner de structuur van het brood.
- Stamp de gekookte aardappels met een pureestamper fijn.
- Meng de geraspte rauwe aardappel met de aardappelpuree.
- Meng roggemeel, zout en bakpoeder door elkaar.
- Roer het meelmengsel door de aardappels.
- Doe dan de boter erdoor.
- Meng tot slot de melk erdoor.
- Vorm van het deeg een bol en leg deze op een met bakpapier beklede bakplaat.
- Maak met een mes een kruis in de bovenkant van het deeg en strooi er een beetje roggemeel over.
- Plaats in de voorverwarmde oven en bak het in ongeveer 45 minuten gaar.

Aardappelbrood in de Kinderkolonie

Waarom kregen de kinderen in de kolonie dit gekke brood te eten?

Brood wordt meestal gemaakt van tarwe of rogge.

Maar als gevolg van misoogsten waren rogge en tarwe heel duur geworden.

Daarom bedacht men een manier om goedkoop brood te maken: een deel van de tarwe of rogge werd vervangen door aardappels.

Aardappels waren goedkoop. De weeskinderen teelden ze zelf op de vele akkers in de kolonie.

En of het lekker was, dit aardappelbrood?

Daarover verschillen de meningen... proef zelf maar!